

PAUL JANSSEN
DE WONDERLIJKE
WERELD VAN
**AXEL
MUNTHE**

roman

PAUL JANSSEN

De wonderlijke wereld
van
AXEL MUNTHE

Een man kan heel wat verdragen zolang hij zichzelf verdragen kan. Hij kan leven zonder hoop, zonder vrienden, zonder boeken, zelfs zonder muziek, zolang hij kan luisteren naar zijn eigen gedachten, naar het gezang van een vogel voor zijn venster en naar de verre stemmen van de zee.

AXEL MUNTHE (1857-1949)

INHOUD

De oude man op het eiland	11
DEEL I	19
Parijs 1887	
Het hoogtepunt van de hysterie	21
Salle St. Agnes	28
Het amfitheater	33
De geheime vergadering	39
Demonen	43
Le Chat Noir	47
Het kamertje voor écriture automatique	62
Jane Avril	70
De spion die een terrorist was	76
De caligraph	83
Rachkovsky's hoofdkwartier	88

De receptie op de ambassade	97
Le bal masqué	113
Ontslag	120
Het bezoek van Hermann Göring	130
DEEL 2	135
1900	
Aleister Crowley	137
MacGregor Mathers	145
De ontmoeting met William Butler Yeats	160
De veldslag op Blythe Road	170
De ondergang van de Gouden Dageraad	187
De ontmoeting met de geheime meesters	201
Maxim Gorki's villa	211
DEEL 3	
1914	215
De boogschutters van Mons	217
Een late brief	230
DEEL 4	235
1938	
Rue de la Pompe	237
Café Shellshock	246
Een nieuwe aanwijzing bij een kopje thee	254
De cartoonliefhebber	259
Ambrus	275

Geheim agent 666	297
De veiling voor verzamelaars	311
De Kodak-foto	329

De oude man op het eiland

In de zomer van 1938 had ik de geheime geschiedenis van mijn eigen leven bijna af. Zaken die ik in mijn boek *De geschiedenis van San Michele* nooit heb vermeld. In dit boek, dat negen jaar geleden uitkwam, vertelde ik over mijn leven als arts in Frankrijk en Italië, over mijn reizen en de mensen die ik ontmoette, maar vooral over de villa San Michele op Capri. Deze had ik in de vorige eeuw met eigen handen gebouwd en was inmiddels door vele beroemdheden bezocht.

Een jaar eerder besloot ik als een soort tijdverdrijf dingen op te schrijven die ik nooit eerder had verteld. Opeens bemerkte ik wat me werkelijk had beziggehouden. Waar ik nog steeds aan dacht. Dat waren niet de beroemdheden die ik heb gekend, maar zaken van prozaïscher aard. Een gesprek in een café. Een ruzie in een straat voor de deur van een huis. Een middag op een receptie van de Russische ambassade. Al die kleine dingetjes smolten uiteindelijk samen tot een nieuw boek.

Ik ben nu eenentachtig en het wordt tijd voor de laatste bladzijde. Wat nu nog rest is een wonderlijke geschiedenis die me in de Grote Oorlog was verteld door een Engelse officier. Als zijn verhaal op waarheid berust zou je met recht van een wonder kunnen spreken. Die oorlog is overigens nog in mijn geheugen gegrift. Er passeren niet veel dagen zonder dat ik er nog aan denk. Maar wat zeg ik, een tweede oorlog lijkt al weer nabij.

Die ochtend dronk ik een koffie op de kade en las een krant. Een paar meter verderop deed een man met rossige haren hetzelfde. Ik keek op toen ik het geluid van een scheepshoorn hoorde. Een Duits cruiseschip dat die nacht in Capri had aangemeerd opende zijn ruimen. Even later voeren motorbootjes naar de kade. Ha, dacht ik, dezelfde cruiseschepen varen ook naar Mallorca. Daar stappen geen toeristen uit maar Duitse specialisten en vliegeniers van het Legioen Condor om Franco te ondersteunen. Hoewel de Spaanse burgeroorlog op zijn eind liep was het een goede training voor een nieuwe oorlog.

Ik voelde dat mijn buurman mij stiekem opnam. Ik wist wat hij zag. Een man van in de tachtig in een groen pak met een vlinderstrik, een verweerde vilten hoed, een korte witte baard en een bril met ronde donkere glazen.

‘Goedemorgen’, zei hij ineens. Hij vouwde zijn krant dicht. ‘Mijn naam is John Smith. Ik ben Engelsman. Ik weet wie u bent.’

‘O ja?’

‘U bent de Zweedse psychiater Axel Munthe. U wordt hier de kluizenaar genoemd. Sommigen van de plaatselijke bewoners zouden zeggen dat u een magiër bent. Ooit was u societydokter voor de Europese royalty’s tijdens de belle époque. U kende de keizerinnen van Rusland, Oostenrijk en Frankrijk en u bent nog steeds de lijfarts van de Zweedse koningin.’

Ik vouwde ook mijn krant dicht. ‘Interessant. En wat nog meer?’

Hij glimlachte. ‘U ziet alleen met uw linkeroog. Vier jaar gele-

den was u bijna blind en bent in Zwitserland geopereerd waar de doktoren nog één oog konden redden. Men zegt dat u met dat ene oog kan schouwen en het wezen der dingen kan zien. Ooit woonde u in Parijs en Rome. In Rome leefde u in het huis waar Keats en Shelley hebben gewoond. Daarna op San Michele bij Anacapri en nu al heel lang op de Torre Materita, een oud klooster.' John Smith zweeg even. 'Maar behalve dat bent u op Capri ook de gezant van het dierenrijk. U maakte een einde aan een oude Italiaanse gewoonte dat kinderen er met netten, vallen en strikken op uittrokken om vogels te vangen. U haalde Mussolini over om het eiland Capri tot beschermd gebied te maken, en dan vooral het stuk rond de berg Barbarossa, dat ook van u is.'

Ik floot zachtjes. 'U kent uw zaakjes. Overigens was de lokale bevolking het daar niet mee eens en werden kort daarna mijn beide honden vergiftigd. En wie bent u?'

'Ik? Een onbelangrijke persoon. Mijn naam weet u al. Ik ben hier een paar weken geleden gestrand. Over een paar dagen vertrek ik weer naar Engeland.

Een onbelangrijk persoon, dacht ik, toevallig hier gestrand. Vertel dat je kleine zusje. Ik vermoedde dat John Smith, als dat zijn echte naam was, van de Engelse inlichtingendienst was. Tegenwoordig barstte het op Capri van de spionnen.

Intussen hadden de motorbootjes de kade bereikt. De hoofden van een stel blonde vrouwen waren te zien, toen de rest.

'De maagden van de Bund Deutscher Mädel,' bromde John Smith. 'Capri is door Goebbels op het reisprogramma van de Kraft durch Freude geplaatst. Dankzij de as tussen de twee fascistische broederlanden Duitsland en Italië dragen nu ook de SA-mannen hun uniformen. Kijk, daar heb je er al een stel.'

De vrouwen werden gevolgd door een legertje bruine uniformen met hakenkruisen om de arm en stoere pofbroeken.

Ik knikte. 'Ik vrees, mijnheer Smith, dat we die straks ook op ander plekken zullen zien. De Duitsers worden alsmaar sterker.

Toen Hitler in het voorjaar Oostenrijk annexeerde, had Chamberlain het Russische voorstel moeten aannemen om tot een gezamenlijke actie te komen.’

‘Het is vijf voor twaalf’, beaamde John Smith. ‘Het volgende dat op het programma staat is Tsjecho-Slowakije. Hitler houdt ophitsende redevoeringen.’ Hij tikte op zijn krant waarvan ik nu zag dat het een Duitse was. ‘Goebbels beheerst de radio en de kranten en tegenwoordig gaan de meeste artikelen over wreedheden jegens de Sudeten-Duitsers.’

‘Tja, als Tsjecho-Slowakije steun krijgt van Chamberlain kan een oorlog misschien nog vermeden worden.’

John Smith bestudeerde me nadenkend. ‘Misschien. Maar Engeland kan niet alles alleen. We hoopten overigens dat men Hitler in Duitsland zelf zou tegenhouden. Helaas heeft Hitler nu de macht over het leger alléén in handen.’ Hij glimlachte even. ‘U weet ongetwijfeld dat er zich op dit eiland een Duitse veldmaarschalk schuilhoudt. Werner von Blomberg, heet-ie. In januari was hij nog opperbevelhebber van het Duitse leger. Hij trouwde met een jonge typiste. Hitler en Göring waren getuigen. Tot de Gestapo ontdekte dat ze een prostituee was geweest. Von Blomberg weigerde haar op te geven en werd hierheen verbannen. Daarna liet Goebbels op de radio bekend maken dat hij wegens gezondheidsredenen was opgestapt en dat nog vijfendertig generaals wegens dezelfde reden dat ook deden. Toevallig allemaal lui die niet zo Hitler-gezind waren.’

Ik had genoeg gehoord over de nazi’s. Ik betaalde, groette de Engelsman en pakte mijn wandelstok. Ik zag hem nooit meer.

Bij de kerk nam ik de trappen naar Anacapri. Er was een makkelijkere weg naar mijn huis maar ik had zin om weer eens treden te beklimmen. Het kon nooit kwaad om op mijn leeftijd in beweging te blijven. Die treden waren oeroud en met mos bedekt. Tijdens mijn klauterpartij passeerden me vrouwen in lange jurken met

een mand op hun hoofd en priesters met ronde hoeden. Af en toe keek ik naar de Golf van Napels aan mijn rechterzijde. Vlak voor Anacapri zag ik het oude vervallen kasteel. Bij de laatste bocht doemde een witte kapel op met een terras en een sfinx op de borstwering. Nog voor ik daar was eindigde het pad bij een gemetselde poort. Een donker hol. Een dwergenhol. Nadat ik dit door was, was ik in Anacapri. Beneden lag het dorp. Rechts stond mijn oude villa San Michele met de tuin met de klassieke beelden. Maar daar ging ik nu niet heen. Ik had de villa allang verlaten omdat het zonlicht daar te sterk was voor mijn zwakke ogen.

Een rotsachtig pad voerde me naar een berghelling in het westen waar een schimmige toren opdoemde. Hier was het zonlicht minder sterk. Het was mijn huis, de Torre di Materita. Ongenaakbaar, met ramen als schietgaten, keek ze uit over de Middellandse Zee. Ze was burcht en klooster tegelijk. In de veertiende eeuw bood het de kartuizermonniken bescherming tegen Saraceense piraten. Ik passeerde het ijzeren hek en kwam in het park.

De overgang van wildernis naar tuin was onmerkbaar. De eiken, dennen, cipressen en olijfbomen waren van elkaar gescheiden door terrassen. Ik liep over een beschaduwd pad en arriveerde bij het eerste terras waar een chalet was voor gasten. Het stond nu leeg. Even later kwam ik bij het tweede hek. Hier was opnieuw een terras dat uitkeek over zee. Antieke amforen leunden tegen de borstwering.

Ik opende de deur van de grote toren. Op een tafeltje in de hal lagen brieven en een pakje, die mijn huishoudster had neergelegd. Ik bestudeerde de afzender op het pakje, pakte toen alles op en sloeg de gang in naar de kloosterkeuken, genietend van de serene stilte.

De dikke muren wasemden nog steeds oude geurtjes uit: kaas-soep, kabeljauw in abdijsbier, kartuizerpudding. Het kookgerei leek uit middeleeuwse afbeeldingen te zijn weggelopen. Koperen ketels, aardewerken potten en een stookplaats. De twee ramen in

de vensterbogen waren opengeslagen en lieten het mediterrane licht binnen. Op een stenen provisiekast stond een kandelaar die de monniken nog hadden gebruikt.

Ik ging aan de refectoriumtafel in het midden zitten, pakte een karaf wijn en schonk mezelf een glas in. *Lacrima di Tiberio* heette de wijn, de tranen van Tiberius, de Romeinse keizer die ooit op Capri woonde.

Opeens klonk een stem door het raam. Het was mijn huishoudster, een oude vrouw met een gebochelde rug. Ze vroeg me wanneer ik mijn lunch wilde hebben en verdween weer. Haar dialect was onverstaanbaar voor buitenlanders.

Ik sprak zowel Napolitaans als het dialect van dit eiland. Toch beschouwden de mensen hier me nog steeds niet als hun gelijke. Als ik een wijntje dronk in een *osterias* en in hun eigen taal met hen sprak, noemden ze me altijd *signore*. Als ik dan vroeg waarom ze me toch niet bij mijn naam noemden, zeggen ze dat alleen een *signore* het zich kon veroorloven in zo'n oud pak te lopen.

Vijftig jaar woonde ik hier nu al. Niet aldoor, maar Capri was wel altijd mijn thuishaven geweest. Ik zwierf rond op vele plaatsen. In Zweden was ik achtervolgd door wolven. In een Laplandse tent voerde ik een gesprek met een Fjøsningen, een lid van het kleine volkje. Ik heb malaria gehad, ben in Calabrië door rovers gevangengenomen en op zee als smokkelaar door kustwachters gearresteerd. Ik ben door schorpioenen gestoken, door slangen gebeten, vocht duels uit en was dokter voor rijke vrouwen met ingebeelde ziekten.

Maar het meest boeide me altijd het raadsel van de dood. In mijn professie als arts zag ik veel stervenden. Tijdens de cholera-epidemie van 1884 in Napels zwierf ik tussen achtduizend dode mensen. Ik was in de ruïnes van Messina na de grote aardbeving van 1908. Tachtigduizend mensen dood. Er was niets meer. Ik liep door de ruïnes, braadde een kat boven een spirituslamp en stal sinaasappelen uit de tuinen. In Verdun ontmoette ik de dood op-

nieuw. Ditmaal vierhonderdduizend mensen. Al dat leed. Al die onafgemaakte levens.

Dat laatste bracht me weer bij mijn eigen taak. Het boek was nog niet klaar. Met het pakje en de brieven in de hand liep ik naar mijn werkkamer en ging achter het bureau voor mijn Corona schrijfmachine zitten. In het pakje zat een boek dat ik had besteld. De brieven waren van bekenden.

Opeens moest ik denken aan die brief die ik laatst kreeg uit Engeland. Een familielid had een ontdekking gedaan in mijn vroegere huis in Londen. In een laatje van een commodore had hij een ongeopende brief gevonden die mij, volgens het stempel, negentien jaar geleden uit Parijs was gestuurd. Hij wilde hem bewaren tot hij weer eens op bezoek kwam, schreef hij, maar ik had teruggeschreven dat ik niet zo lang wilde wachten en of hij de brief wilde doorsturen naar Capri. Helaas had mijn neef verzuimd de naam van de afzender te vermelden en had ik geen idee wie mij destijds uit de Franse hoofdstad een boodschap wilde doen toekomen.

Parijs. Mijn geheime geschiedenis is daar begonnen. Een halve eeuw geleden. Het was door mijn werk met de hysterische vrouwen in het Salpêtrière-ziekenhuis, dat ik met het complot in aanraking kwam, dat zou uitmonden in de Grote Oorlog tussen 1914 en 1918.

DEEL 1

PARIJS 1887

Het hoogtepunt van de hysterie

In Parijs had ik me in de neurologie gespecialiseerd en uiteindelijk als psychiater op Avenue de Villiers gevestigd. Op mijn dertigste had ik een drukke praktijk in de hogere kringen, maar werkte als arts ook voor de gewone mensen.

In mijn spreekkamer zaten vooral vrouwen. Meestal haalden ze een papiertje uit hun zak en lazen een lange lijst van symptomen op. Deze lijst noemde ik *le malade au petit papier*.

Toen ik pas begon wilde iedereen graag een appendicitis hebben omdat die in de mode was. Toen dat minder werd moest er een nieuwe ziekte worden uitgevonden die aan de dringende vraag voldeed. Opeens deed het woord *colitus* de ronde. Ofschoon niemand wist wat het precies betekende, kreeg het een schitterende loopbaan die twee jaar duurde.

Nu stond de hysterie al vijf jaar met stip bovenaan zonder dat het eind in zicht was. Van de tien vrouwen in mijn praktijk, zeiden er negen aan hysterie te lijden. Ik had zelfs mijn eetkamer als extra wachtruimte moeten inrichten. Er zaten veel Engelse vrou-

wen tussen die meenden dat buitenlandse doctoren beter waren dan hun eigen artsen.

De hysterie! Nu vergeten misschien, maar in de jaren tachtig van de vorige eeuw was het een veelbetekenende aandoening. Vrouwen leden aan angsten, prikkelbaarheid, onverklaarbare huilbuien, nervositeit, gebrek aan eetlust en slapeloosheid. Nadat ze onderling hun klachten hadden uitgewisseld, gingen ze naar de arts en zeiden bedroefd aan hysterie te lijden.

Nadat de arts het verhaal had aangehoord wist hij wat hem te doen stond. Manuele bekkenmassage, zo luidde de officiële medische remedie. Een handmatige vaginale massage met paroxisme tot gevolg. Een mooi woord dat in dit geval feitelijk een orgasme betekende. Al hadden we daar, officieel tenminste, geen idee van omdat onze massage de onrust wegnam. Bovendien ging seksueel genot volgens het medisch paradigma alleen gepaard met penetratie. Een beetje wrijven door de arts was acceptabel omdat niets in de vagina werd gestoken.

En dat deden we dus. Wrijven. Soms wel een uur lang.

Als we klaar waren, stonden ze met een dankbare blik op van de chaise longue, knoopten hun korset vast, en verlieten met een bloot op hun wangen de spreekkamer.

En wij staken een sigaar op. Uitgeput na al dat werk. Voor de meeste artsen was het, ofschoon het vaardigheid en aandacht vereiste, een routineklus. Zeker, sommige artsen weigerden omdat ze er een tennisarm van kregen. Maar de meesten deden het wel.

Het was een lucratieve markt: patiënten zouden nooit overlijden terwijl reguliere behandeling vereist bleef. De welgestelde hysterische dames waren ideale patiënten. Ze mochten overigens die behandeling niet zelf uitvoeren.

‘Munthe, wees eens genadeloos eerlijk’, zei een collega eens. ‘De symptomen van de hysterie wijzen op een tekort aan seks. We ne-

men hun onrust weg omdat we hun een orgasme bezorgen. Waarom leren we die vrouwen niet zelf te masturberen?’

‘Omdat dat officieel geen behandeling is voor de hysterie. En omdat we zo vreselijke therapieën verhinderen. Denk eens aan de clitoridectomie, waarbij de clitoris wordt besneden om masturbatie te voorkomen.’

‘Die preutsheid op dat gebied!’

‘Maar wel onze eigen schuld. Toen de moralisten dat onder de aandacht brachten nam de medische wereld dat standpunt over.’

‘En waarom, Munthe? Alleen maar om onze maatschappelijke status te versterken. Wij hebben masturbatie omgetoverd in een medische aandoening. Sla maar eens een willekeurig medisch tijdschrift open. Tegenwoordig schrijft men bijna alles toe aan deze geheime ondeugd...’

‘Maar...’

Hij hief zijn hand. ‘Vrouwen worden gezien als delicate, gevoelige en emotionele wezens. Geloof jij het? Ik niet. En dan zou masturbatie bij deze broze wezens baarmoederbloedingen, kanker, hartstoornissen, vermagering en nervositeit veroorzaken? Iets wat nog erger is dan de pest of de pokken en iets wat zelfs krankzinnigheid zou veroorzaken? Belachelijk...’

Mijn collega rende de deur weer uit.

Hij had gelijk. Slechts een handvol artsen erkende dat het hoogtepunt van de crisis niets anders was dan een orgasme. Maar ik had het helemaal niet met hem over een nieuwe vinding gehad om dat proces te versnellen.

Die nieuwe vinding! O ja, daarvoor bestond de bekkendouche. Een brandslang onder hoge druk, gericht op de clitoris. Paroxisme verzekerd, binnen vier minuten. Helaas namen ze te veel ruimte in beslag en stonden alleen nog in kuuroorden. Maar nu had enkele jaren eerder iets veel praktischer het licht gezien. De vibrator. Deze leverde vibraties op van duizenden pulsaties per minuut. Iedereen blij. We hoefden onze handen

niet meer te gebruiken en we konden meer patiënten aannemen. Opeens werd de tijd teruggebracht tot tien minuten. Ik had nu ook een vibrator in mijn praktijk. Dat was ik mijn vriend vergeten te vertellen.

Op een herfstdag in 1887 wilde ik naar het amfitheater gaan. Het was dinsdagochtend en dan zouden hysterische vrouwen worden gehypnotiseerd. Ik pakte mijn wandelstok en verliet de praktijk. Omdat mijn eigen koetsje kapot was, keek ik uit naar een huurrijtuig. Aan de overkant stond een fiacre. De *coche* met zijn witte hoed, even elegant als zijn rijtuigje, leunde ertegenaan en las een krant. Zijn zweep stak aan het portier parmantig de lucht in als een vishengel die wachtte tot een klant in het aas beet.

Ik zei waar ik naartoe wilde en stapte in. Toen we vertrokken haalde ik ook een krant uit mijn zak. Ik las verder in een artikel over hysteric. De auteur had zich terdege verdiept in de achtergrond en was in de oudheid gedoken. Hysteric is het Griekse woord voor baarmoeder, zo begon hij. Zijn artikel eindigde met een grappig tekeningetje waarin een diertje dat in de vrouw leefde zwanger wilde worden en hysterisch werd toen het niet lukte.

De fiacre hobbelde inmiddels over de ongelijke kasseien langs de Seine. Ik legde de krant neer en tuurde naar de voorbijgangers.

De hysteric had de stad overvallen als een Egyptische plaag. Het leek of heel Parijs gek was geworden. Ook de spreekkamers van mijn collega's zaten vol hysteric's.

Het amfitheater stond in het Salpêtrière, een krankzinnigengeesticht, aan de linkerzijde van de Seine. Er zaten alleen vrouwen, zo'n vijfduizend, van wie duizend hysteric's. De directeur was Jean-Martin Charcot. Ik had al een paar aanvarinkjes met hem gehad. Ik behoorde niet tot zijn intimi.

Dat was eens anders geweest. In het begin had hij me wel gemogen. Ik had een paar muziekavonden met hem doorgebracht

waarin we Beethoven beluisterden. We waren vertrouwelijk geweest. Zelfs had hij me een keer toevertrouwd dat zijn grootste angst was dat iemand uit zijn eigen familie in het Salpêtrière zou belanden. Bij een andere gelegenheid had hij me een man van de toekomst genoemd. Ik mocht hem ook wel. Ik had zelfs gemeend dat hij onfeilbaar was en alles wist over de menselijke hersens. Dat veranderde toen ik drie dagen in een andere kliniek werkte die hysterica's behandelde volgens een andere methode. Deze kliniek zag de hysterie niet zozeer als een neurologisch defect maar als een onbewuste imitatie. Mijn ogen waren geopend en ik had een lovend stukje in de *Gazette des Hôpitaux* geschreven. Daarop verscheen een artikel in *Le Figaro* waarin Charcots demonstraties van hypnose belachelijk werden genoemd en van geen enkele wetenschappelijke waarde. Helaas had de journalist mij als bron genoemd. Dit was Charcot onder ogen gekomen en had onze verhouding ernstig bekoeld.

Maar terug naar de hysterie. Charcot was de bekendste professor op dat gebied. Bij hem hoefde je niet aan te komen met de stelling dat de symptomen van hysterie wezen op een tekort aan seks. Nee, volgens hem was hysterie een psychische stoornis veroorzaakt door degeneratie van het zenuwstelsel. Een niet te genezen ziekte. Een onomkeerbare vorm van mentale degeneratie.

Feitelijk zocht hij helemaal niet zo hard naar manieren om de ziekte te beperken. Ik verdacht hem er wel eens van dat hij het een gelukje vond dat de hysterica's bestonden. Zo kon hij zijn hobby in stand houden.

Charcot was een hypnotiseur. Hij geloofde dat hypnose en hysterie nauw verwant waren. En dat alleen hysterische vrouwen konden worden gehypnotiseerd. Op de dinsdagochtenden trad hij op in het amfitheater. Eigenlijk was het een collegezaal, maar op de dinsdagochtend veranderde het in een circus met

schijnwerpers op het podium. Hier was het toneel waarop live-experimenten op gehypnotiseerde vrouwen werden gedaan. De hele Parijse beau monde was aanwezig om de vrouwen te zien die sterren waren en zich konden meten met de beroemde actrices uit die tijd. Hier voelde Charcot zich thuis. Hij gaf demonstraties waarin hij zijn patiënten met hypnose gruwelijke dingen liet ondergaan. Hij bezorgde ze brandwonden, doorboorde ze met naalden, bewerkte ze met elektroden en liet ze onmogelijke lichaamshoudingen aannemen. Toch leek het alsof tijdens dat proces soms iets misging. Dan werd een vrouw bezeten door iets van buitenaf. Deze entiteit, zoals we het noemden, nam haar dan volledig over.

De fiacre was voor de poort van het Salpêtrière aangekomen. Ik stapte uit, gaf de koetsier een paar francs, en keek naar de grote binnenplaats. De landauer van Charcot stond op zijn plaats. De leren kap omlaag. De koning was thuis.

Ik liep de poort door en bleef plotseling staan. Voor de zoveelste maal kreeg ik kippenvel. Het reusachtige gebouw werd gedomineerd door een achthoekige koepel die boven alles uitstak. Het zat vol geesten van verdoemden. Ooit was het een buskruitfabriek. Lodewijk XIV maakte er een opvoed- en opvangcentrum van voor bedelaressen, gestoorde vrouwen, prostituees, crimineel gestoorden, epileptici, armen en een grote bevolking ratten. De krankzinnigen zaten in eenzame opsluiting in de boeien, met als enige verstrooiing het klotsen van het water van de Seine. Tijdens de Franse Revolutie werd het Salpêtrière bestormd door bendes van verschillende komaf. Sommige krankzinnige vrouwen werden bevrijd, andere werden aan hun kettingen door de straten van Parijs gesleurd en vermoord.

Nog steeds stond ik onbeweeglijk bij de poort. In het ministadje met zijn doolhof van straten en pleinen stond de hele wereld op zijn kop. Speelden de levenden de rollen van de doden en was

de scheidslijn tussen leven en dood flinterdun. Heraclitus kwam in mijn gedachten. Sterfelijken zijn onsterfelijk, onsterfelijken zijn sterfelijk; het leven van de een is de dood van de ander. Ik vermande me en liep verder.